

Fijn, al die aandacht voor muziekonderwijs. Maar laten we het debat wel wat breder trekken

Door Evert Bisschop Boele • 26 januari 2016

Het zijn weer mooie tijden in het muziekonderwijs, signaleert Evert Bisschop Boele. Een Nieuwe Lobby maakt zich sterk voor meer muziek op school, en haalt graag onderzoek aan waaruit het belang van muziek blijkt. Lees het scherpe commentaar van Boele op de lobby én op het scherm met de psychologische effecten van muziek.

De Nieuwe Lobby voor meer muziek op school bestaat uit journalisten, wetenschappers, opinieleiders, musici en culturbobo's. Muziek is voor hen vooral een instrument bespelen, en muziekonderwijs dus vooral een instrument leren bespelen. De afgelopen weken was het weer raak, in de vorm van een interview in het Parool met de inmiddels landelijk beroemde neuropsycholoog Erik Scherder en een stukje in de NRC en op dit platform van klassiekemuziekjournalist Mischa Spel.

Erik Scherder ziet muziek teveel als pil

In het interview met Scherder, onmiddellijk omarmd door de Nieuwe Lobby, zei hij dat muziek - en vooral muziek maken - de verbindingbalk tussen de beide hersenhelften verstevigt, en dat bevordert sociale cognitie; 'Empathie dus'. Waarop de journalist aan het eind van het interview concludeert dat muziek maken 'op alle fronten levensbevorderend' is, en dat muziekonderwijs dus bevorderd moet worden.

Twee opmerkingen:

Eén: als musiceren empathiebevorderend werkt dan zouden professionele musici tegelijkertijd professionele empathici moeten zijn. Ik weet wel dat er in muziekpsychologisch onderzoek een relatie gelegd wordt tussen beide, maar de vraag is altijd in hoeverre psychologische constructen een relatie hebben met het dagelijks leven. Laat ik in ieder geval dit zeggen: ik werk inmiddels meer dan 30 jaar dag in dag uit tussen professionele musici. En dat heeft bij mij nooit geleid tot het vermoeden dat musici bovengemiddeld empathisch zijn. Zeker, sommige musici zijn empathisch in hun spel, maar dat er sprake is van transfer naar andere domeinen zie ik graag aangetoond. Ik vind de hypothese - dat de huidige sociale status van musiceren empathie vaak eerder in de weg staat dan bevordert - minstens zo interessant.

Twee: redeneringen zoals die van Scherder zijn gebaseerd op het evidence-based model, waarin je de werkzaamheid van een interventie aantoot met verschillen tussen ervoor en erna, liefst in randomized controlled trials. Muziek als pil. Ik geloof zelf niet dat de waanzinnige complexiteit van het menselijke sociale leven ooit gevat kan worden in termen als interventies en oorzaak-gevolg-ketens. En is de pil echt de metafoer die ons helpt om over de waarde van het spelen van een muziekinstrument te denken? Een pil slik je wekelijks, dagelijks, of 12 maal per dag. Dat vereist weinig emotionele of sociale inspanning, afgezien dan van het vermogen een strikt schema aan te houden en je te verzoenen met het slikken van pillen. Een instrument leren bespelen daarentegen is vanaf het begin barstensvol geladen met

emotionele en sociale betekenissen. Precies daarom zijn mensen die het doen er vaak zo aan verslingerd, en zijn mensen die het niet doen er zo moeilijk van te overtuigen dat ze eraan moeten beginnen of ermee door moeten gaan.

Denken dat je de empathie bevordert door het brein te manipuleren, door iedereen op school een instrument te leren bespelen is te simpel gedacht. Het onderkent onvoldoende dat het leren bespelen van een instrument geen neutrale pil is, maar slechts één van de vele vormen van betekenisvol muzikaal gedrag in onze samenleving. Een vorm zo geladen met sociale en emotionele betekenissen dat het simpelweg geen pil kán zijn – het is intens, betekenisvol en idiosyncratisch sociaal gedrag van het begin tot het eind.

Mischa Spel: veel nadruk op instrumentaal onderwijs

Mischa Spel onderkent dat, althans waar het gaat om de complexiteit van het leren bespelen van een instrument. Zij schrijft in haar stukje – ook gepubliceerd op deze site – dat het prachtig is dat iedereen zich tegenwoordig zorgen maakt om muziekonderwijs op school en dat inspanningen als het leerorkest prima zijn maar te weinig zoden aan de dijk zetten. Iedereen moet de kans krijgen om écht een instrument te leren bespelen, en daarom pleit Spel voor een landelijke koers voor alle kinderen van 4-18 jaar, inclusief een investering van het Ministerie van Sociale Zaken in jeugdorkesten, want die verbinden mensen met elkaar.

Maar weer twee opmerkingen:

Eén: het feit dat Spel uit de klassiekemuziekhoeke komt – de dominante muzikale stroming in het geformaliseerde muziekleven in Nederland – en een mening geeft over muziekonderwijs in het algemeen is geen neutraal fenomeen. Laten we de huidige discussie over muziekonderwijs in Nederland en de rol van de Nieuwe Lobby daarin ook eens analyseren vanuit het oogpunt van discours, politiek en macht. Dit is geen ad hominem richting Spel, maar een oproep om de Nieuwe Lobby in de huidige discussie niet uitsluitend te zien als een neutrale, abstracte en gezaghebbende stem maar ook, à la cultuursocioloog Bourdieu, als een verzameling concrete actoren met een hoge concentratie van cultureel kapitaal en daarmee een stevige machtspositie in het veld. Daaraan gerelateerd: het gemak waarmee ook hier muziekonderwijs weer gelijk wordt gesteld aan instrumentaal onderwijs moeten we eerder beschouwen als dominant discours dan als een vanzelfsprekendheid.

En twee: het pleidooi om publiek geld te investeren in jeugdorkesten op grond van sociale effecten zou wel varen bij een kritische benadering; zie bijvoorbeeld Geoff Baker's recente buitengewoon kritische etnografie over de moeder aller leerorkesten, het Venezolaanse El Sistema. En terzijde: Spel's bewering dat muziekonderwijs in het voortgezet onderwijs 'nog in de kinderschoenen' staat is volkomen fact-free – ja, het kan altijd beter, maar we hoeven het fantastische werk van honderden goed gekwalificeerde muziekdocenten en een traditie van decennia nou ook weer niet volledig onder het vloerkleed te vegen.

Laat ook andere stemmen horen in het debat

Het is fantastisch dat we ons met zijn allen druk maken om muziekonderwijs op school dezer dagen. Maar het debat is nog eenzijdig en weinig reflectief. Het zou sterker worden als ook andere stemmen zich zouden laten horen. Stemmen die niet uitgaan van de veronderstelling dat muziekonderwijs vooral bestaat uit het leren bespelen van een instrument, en dat dat een

pil is die allerlei problemen oplost. Muziek is geen pil, het is volwaardig voedsel. En muziek is niet per definitie hetzelfde als een instrument bespelen, zoals een maaltijd niet alleen uit aardappels bestaat en er zelfs heel veel mensen bestaan die nooit aardappels eten en toch een gezond leven leiden.

Het zou fijn zijn als de discussie weer over de volheid van muziek (van LP's verzamelen tot concerneren in het Concertgebouw) in de volheid van het menselijk leven zou gaan, en over hoe muziekonderwijs eraan kan bijdragen dat iedere individuele leerling zijn eigen betekenisvolle muzikale weg in deze wereld vindt. De leerlingen verdienen dat.

*Evert Bisschop Boele is lector aan het Kenniscentrum Kunst & Samenleving/Prins Claus Conservatorium van de Hanzehogeschool Groningen. Een eerdere versie van dit opiniestuk verscheen in het Engels op zijn blog www.evertsworldofmusic.blogspot.com.
e.h.bisschop.boele@pl.hanze.nl.*